

LINGVISTINĖS PASTABOS

Kristijono Donelaičio heksametro tipai

1. Nagrinėdamas "M e t ū" heksametrą (ūr. kn.: Darbai apie Kristijoną Donelaičių, V., 1993. P. 60-96), be kita ko, pateikiu "Pavasario linksmybių" ir "Vasaros darbų" eilučių "katalogą" (Min. rink. P. 67t.) su tam tikrais komentarais ir analogiškais Antikos poezijos pavyzdžiais. Šiuo metu, kai esu ištyręs visus Donelaičio kūrinius („Žiemos rūpesčių“ – kartu su Gina Kavaliūnaite), galima tvirta pasakyti, kad "Metuose" vartojama 20 heksametro tipų: visos įmanomos "taisyklingos" (****32 tipo) eilutės ir 4 (iš galimų 8) versus spōndiaciūs (***322) tipo eilutės.

Neaiškinamas į platesnius išvedžiojimus, pateikiu tuos eilučių tipus dažnumo mažėjimo tvarka, kiekvieną atvejį pailiustruodamas atitinkama "Metų" (jeigu įmanoma – "Rudenio gerybių" arba "Žiemos rūpesčių") eilute.

Iš viso poemoje yra 2991 tikra heksametro eilutė. Jos pasiskirsio taip.

1. "Taisyklingos" (****32) eilutės – 2952 (98,69%):

1) 222232 – 1725 (58,67%):

Ant šėmos narvai jau vėl rustūdāmį grįsta Ž1;

2) 322232 – 471 (15,75%):

Irgi šėmės biauriās išplėsdams tėssakina smōtais R17;

3) 232232 – 268 (8,9%):

Ir raudōdāmį klōniojas, kad sswilpinā wėjai Ž45;

4) 222332 – 156 (5,22%):

Ir, kaip prātę yr' tamsōj tralālūdāmį staugē Ž73;

5) 223232 – 145 (4,86%):

Rėdės ir swodbōn nūkėliout kuinūs pāsēbōjo R92;

6) 322232 – 47 (1,57%):

Ō nēaigēditē tarp kriksscaioniu dār pasirōdyt R817;

7) 322332 – 39 (1,30%):

Bēn nēpādūwykit jam, jō pāmātūdāmį skrandē Ž273;

8) 323232 – 32 (1,07%):

Ar nēgalējot tēn pāsilitk, kur jūs nūpērėjo Ž540;

9) 232332 – 27 (0,90%):

Jūs tēsiōg pāsākiau, kaip mān pasākūt pāsūtāikē R892;

10) 232232 – 12 (0,40%):

Žmōnes sū swētīmais sēwō mōkslais mōkē sūpāiniet R880;

11) 223332 – 10 (0,33%):

Rāmdykit bēn āsārās irgi pālīaukitē wėrkę! Ž499

12) 323232 – 7 (0,24%):

Irgi pālīkusi mūs greitā wākūrōp nūsīcīdsā R2;

13) 333332 – 6 (0,20%):

Nesā dār ilgē pāsīgys, iki wėl wāsārīlę sūlīuksim Ž658;

14) 323332 - 5 (0,17%):

Wei: wésürélè jaù pámāši prisiártinā mēla Ž664;

15) 233332 - 1 (0,03%):

Is biauřú PĒŠliū pāmāģi pāšidrášnō lyšti P208;

16) 333232 - 1 (0,03%):

laugi sūwytūfēs ir nēdžringas iārmētē laukan W58.

II. Versus spondiacus (**322) - 39 (1,31%): -

1) 222322 - 25 (0,84%):

Pd penkiū dēnū daugūms sūširinko sūdsu Ž328;

2) 322322 - 8 (0,27%):

Wēns tāriš, persswēsū, kitām nē gānā swēsšbēcs R840;

3) 223322 (R-15) - 3 (0,10%):

Āk āēmš, ēēmš; sūsimilk, pādāryk mums prōwā! Ž97;

4) 232322 - 3 (0,10%):

Taip urnāš nūšidōwyt irģi pāblōgt taip greitay Ž594.

Kaip matyti, vyrauja trumpos (13-14 skiemenų) eilutės: jos užima net 93,68% viso poemos masyvo (vidutinis eilutės ilgis - $13,49 \pm 0,64$ skiem.).

2. "Metams" artimoje "P r i ė k a u s p a s a k o j e" (=PP), turinčioje 222 taisyklingas eilutes, trumpųjų hegzametro atmainų yra net 96,39%, o ilgųjų eilučių visai nepasitaiko (vidutinis eilutės ilgis - $13,41 \pm 0,58$ skiem.). Apškritytai vartojamos tik 9 tipų eilutės (versus spondiacus nėra):

1) 222232 - 140 (63,07%):

Nēs tokēis daiktāis jos smārķų išģūģā gūmbā PP66;

2) 232232 - 30 (13,51%):

Bēt tyčzōms nēsākiāš, dēl kō man taip pāšidārē PP127;

3) 322232 - 25 (11,26%):

Bēt nēsādywykit, dēl kō šm taip pāšidārē PP10;

4) 223232 - 18 (7,21%):

Bēt aš tai ikšiōl nēmāczāš, nei nōriū mētšyti PP100;

5) 222332 - 3 (1,35%):

Kārtā mān pas ēdžlmoņā nubēgtš rēikēģo PP111;

6) 323232 - 3 (1,35%):

Dōģ dšwinū daiktš pāšigēģes plūsti gālģo PP2;

7) 332232 - 3 (1,35%):

Ųpāczēģy būrpālikis, āns Šlūnkis, jaš pāšikēģš PP206;

8) 233232 - 1 (0,45%):

Išc kuriō widūriū wābāliū tik rītāš lšdai PP120;

9) 322332 - 1 (0,45%):

Ir sāvō āmtmonui wiš pādārykimē garģē PP203.

Išpūdis toks, kad rašant šį fragmentą atkakliai laikytasi išankstinės schemas, nesistengiant metro nei įvairinti, nei gyvinti.

3. Visai kitoke vaizdas P a s a k ė ė i o s e, kur, nepaisant teksto trumpumo (tik 297 taisyklingos eilutės), randame net 14 "taisyklingo" hegzametro atmainų (versus spondiacus taip pat nepavartotas), o trumposios eilutės sudaro tik 79,80% (eilutės vidutinis ilgis siekia $13,92 \pm 0,75$ skiem.).

- 1) 22232 - 90 (30,30%):
Nes jau taip jēms tēva, motoh ir mōcsēkō lēpē PŠ40;
- 2) 23232 - 80 (20,88%):
Ir, kaip prātūsi yr', meilīngais swēikina ēdōcis LGČ41;
- 3) 32232 - 57 (19,19%):
Tās bilē kā umay' kaip sēlētis gāl nūmānyti VP39;
- 4) 33232 - 22 (7,41%):
Kūdiki tawō tūpjuū, kā wēikia sāvō liadēlyj? LĢČ3;
- 5) 22332 - 15 (5,06%):
Bēt ir taw, imogau, nēgrāšū, tu gēdē tūrēsi PŠ 53;
- 6) 32332 - 14 (4,71%):
Ar nēšīnai, kaip ānday hsu tawō tēwā kōrōjau? VP10;
- 7) 22332 - 13 (4,36%):
Pagalik Dēwē, nukirpūsi pardāwē sēaltyj ŠD29;
- 8) 33232 - 9 (3,03%):
Rōds nēgrāšū, kad asūdwbālis biaurybējē ēdēda PŠ51;
- 9) 23332 - 5 (1,69%):
Tū boslēpicē, kān tu mēn mēnō wāndēnī drūmsīai? VP9;
- 10) 23332 - 3 (1,01%):
Ō tarp liudinūku issirinko wilkē bēl lēpē ŠD15;
- 11) 33332 - 3 (1,01%):
Ir bēbūcsūdāms asirdingay kōnā kāsnēlī pāwūdī LGČ54;
- 12) 23332 - 2 (0,67%):
Jūk girdi, kaip kirmēlēs wābālē jūdāji peikia PŠ49;
- 13) 23332 - 1 (0,34%):
Ir tarp sāvō tārnū sāvō didēlē kaimēnē gāno LGČ73;
- 14) 33332 - 1 (0,37%):
Dēnē ir naktī jisai bēginēdāwō līgēy pādūķes ŠD5.

4. Baigiant reikia įsakmiai pasakyti, kad Donelaičio kūrinuose n e r a n e p e d s a k u vad. "pentametro", apie kurį spaudoje kartkartėmis pasvajojama. Visos eilutės, turinčios mažiau ar daugiau kaip 6 pėdas (AG11, PL190, PL312, PL478, RG434, ŽR238, F7), yra paprasčiausi apsirikimai; be to, net ir tokios "penkiapėdės" eilutės sudaro vos 0,17% iš 3517. Nėra pagrindo kalbėti ir apie kokią "pseudoheksametrą": visos taisyklingosios Donelaičio eilutės yra "legalias" – visoms galima rasti atitikmenų, pavyzdžiui, Homero poemose (šr. min. str. 67t.). O tai, kad trumposios eilutės daug dažnesnės kaip ilgosios, tik patvirtina poeto įsvalgumą ir kalbos jausmą. Lietuvių "metrotoniniam" – ir skiemenų kiekybe, ir kirčiu grindžiamam – heksametrui dažnos ilgos eilutės nelabai tiktų, nes mūsų kalboje labai gausių tokių skiemenų, kuriuos metrinės eilėdaros požiūriu reikėtų laikyti ilgaiais (be min. str. šr. dar: Kalbotyra. T. 41(1). P. 46 [23 išn.]).

Ā l e k s a s G I R D E N I S